

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИЉА ПЕТРОВИЋ

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часо̄писа Наш језик колеге,
̄пријатељи и некадашњи с̄уден̄и
̄освећују ̄роф. др Сре̄и Танасићу,
до̄исном члану АНУРС,
̄оводом седамдесе̄ година живо̄а
са искреним жељама за дугим живо̄ом
и не̄рекидним с̄варалаш̄вом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти</i> (<i>се</i>) (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – початку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЂИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ћ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'373.6
811.163.41'282.2

Оригинални научни рад
Примљено 29. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)**

РЕФЛЕКСИ ФИНАЛНОГ *Л* У ЛЕКСЕМИ *ЗАОВА* У ГОВОРИМА ПРИЗРЕНСКО-ТИМОЧКЕ ДИЈАЛЕКАТСКЕ ЗОНЕ

У овом раду је картографским представљањем различитих дијалекатских ликова лексема *заова* (*зълва*, *зб'лва*, *зџва*, *зълва*, *зџва*, *зб'ва*, *зџва*) на призренско-тимочком дијалекатском ареалу указано на територијалну распрострањеност континуаната сонанта *л* на крају слога, спецификума овог дела српске језичке територије. Грађа је ексцерпирана из материјала прикупљеног за I том *Српског дијалектолошког атласа* и допуњена релевантном дијалекатском грађом из речника с истог говорног подручја. Преглед монографских описа призренско-тимочких говора пружио је обиље података и омогућио прецизно сагледавање ове лингвистичке датости.

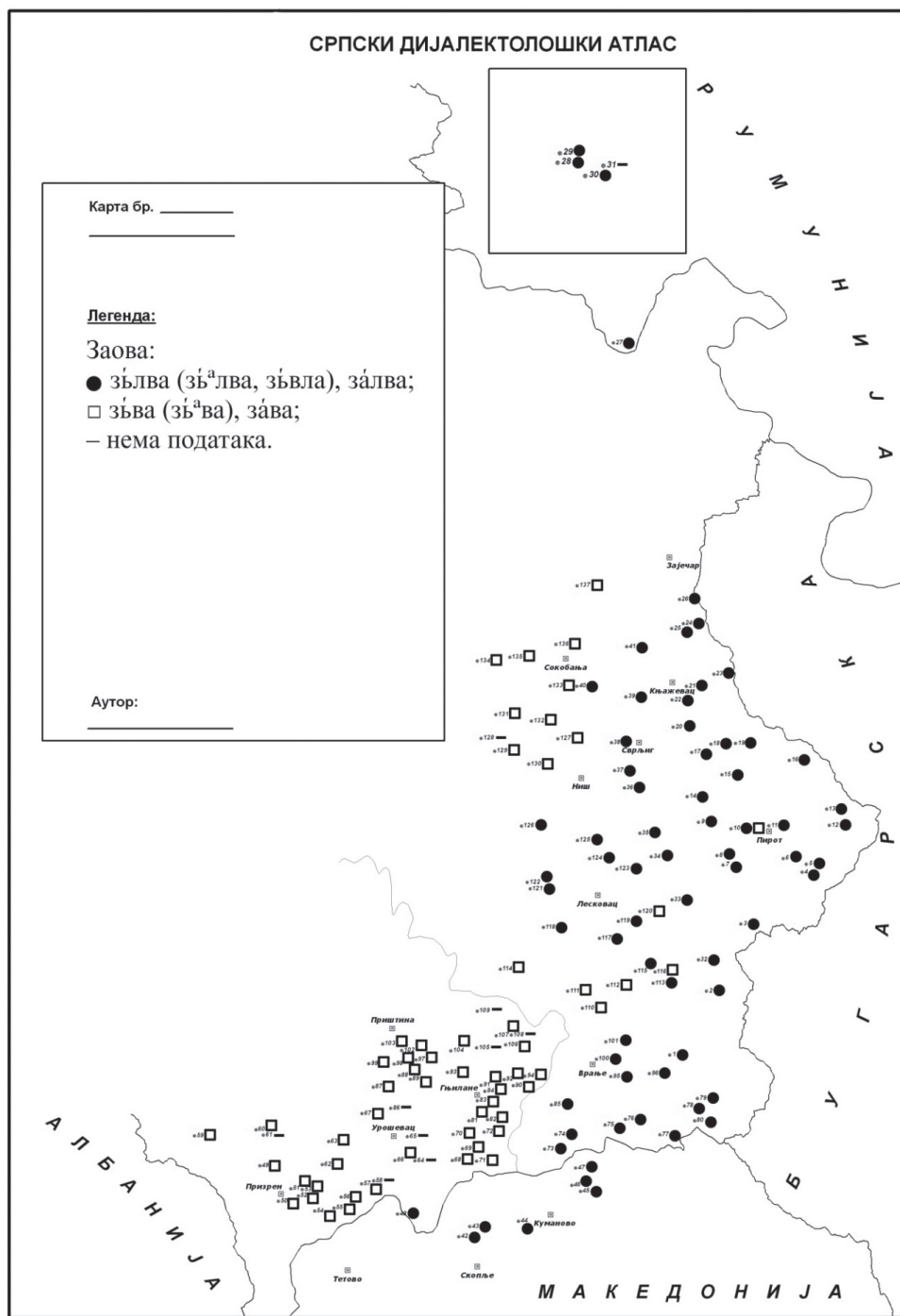
Кључне речи: српски језик, призренско-тимочка дијалекатска област, лингвогеографско представљање, финално *-л*, лексема *заова*.

Говори призренско-тимочке дијалекатске области добро су описани у српској дијалектологији, где се, почевши од *Дијалеката и источне и јужне Србије* (Белић 1905), проучавају више од једног века.¹ Сваки монографски опис јасно приказује делимичну или потпуну диференцираност призренско-тимочких говора у односу на остале говоре српског

* anasavic81@gmail.com

**Овај рад је настао у оквиру пројеката *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора* (бр. 178020), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ На основу података које даје С. Танасић (2017: 13), само у *Српском дијалектолошком зборнику* до 2014. године објављено је четрдесетак прилога посвећених говорима призренско-тимочке дијалекатске области, од којих је чак двадесетак монографских описа и десетак речника. Свакако, коначан збир радова је много већи јер се значајан број налази и мимо овог реномираног гласила.

језичког простора, што им даје сасвим посебно место у оквиру штокавског наречја (Ивић 1985: 110).

Из комплекса потврђених архаизама и иновација овом приликом издвојили смо специфичну реализацију сонанта *л* на крају слога. Опште је познато да је у новоштокавским говорима српског језика у другој половини XIV века *л* које се налазило на крају слога прешло у *о* (Белић 2006: 74; Стевановић 1986: 152). Међутим, на подручју призренско-тимочке дијалекатске области судбина овог гласа је у позицији на крају слога била двојака: у тимочко-лужничким и сврљишко-заплањским говорима *л* на крају слога је сачувало своју фонетску вредност, док се у говорима призренско-јужноморавског типа, уз спорадично очување које се везује за одређене категорије речи, финално *л* деконсонантизовало и дало различите рефлексе.

Назначену језичку датост сагледаћемо кроз призму лингвогеографских чињеница, представљених картографисањем лексеме *заова*, и у контексту опсервација експлицираних у досадашњим проучавањима призренско-тимочких говора. Детаљнијем увиду допринеће и лексички материјал забележен у дијалекатским речницима који репрезентују сва три типа призренско-тимочке дијалекатске области.²

Карта коју прилажемо приказује географско распрострањавање различитих фонетских варијанти лексеме *заова* на подручју призренско-тимочке дијалекатске зоне. Будући да је у центру наше пажње судбина сонанта *л* на крају унутрашњег слога именице, на карти ће посебним знаковима бити представљени само облици у којима се уочавају различити континуанти овог гласа.³

Карта је израђена на основу индекса лексеме *заова*. Питање бр. 554 Нјд. ЗАОВА налази се у I тому *Српског дијалектолошког атласа*.

Распоред језичких података на терену недвосмислено показује да су облици с неизмењеним финалним *л* (*зълва*, *збълва*, *зълва*) сачувани широм тимочко-лужничког и сврљишко-заплањског дијалекта. Да је ово општа појава у назначеним говорним зонама, потврђено је и у литератури.

² У Литератури се налазе само речници у којима је тражена лексема забележена.

³ Иако се констатација С. Милорадовић у вези с картографским представљањем језичких датости односи на шири словенски контекст, свакако указује на значај оваквог расветљавања језичке грађе, које даље „нуди пак обиље података са датог језичког нивоа, као изузетно солидну аргументацију за извођење валидних закључака и, при том, графички представљена (*грађа*), пружа могућност прецизног убицаирања одређене лингвистичке датости, њеног постављања у један прилично широк контекст, те свеобухватнијег сагледавања“ (Милорадовић 2007: 93).

Још се у монографији *Северно-тимочки дијалекат* као једна од основних особености тимочко-лужничког говорног типа истиче да „сугласник *л* на крају речи или слога није претворен у *о*: *зълва, зълвица*“ (Станојевић 1911: 383). У монографији *Говори Бучума и Белог Појока*, где Бучум припада тимочко-лужничком, а Бели Поток сврљишко-заплањском говорном типу, назначено је да се у оба говора *л* на крају слога задржава невокализовано. „Његово постојање у назначеној позицији доста се чврсто одржава и код људи који су прошли извесно школовање и боравили изван места рођења, и представља општу одлику говора Б и БП“ (Богдановић 1979: 17). Међу примерима којима се ова језичка датост потврђује, налазимо и картографисану лексему *заова* у облицима: *зълва, зълвица*. Стању на карти сагласни су и подаци забележени у српским призренско-тимочким говорима на тлу Румуније, где се чувају облици с незамењеним *л*: *зълва* (Томић 1984: 20). Постојање невокализованог *л* општа је појава и у лужничком крају, где је тражена лексема потврђена у облику *зълва* (Ћирић 1983: 34). Судбина финалног *л* у говору Црне Траве и Власине иста је као у другим деловима сврљишко-заплањског и тимочко-лужничког дијалекта, односно финално *л* се чврсто држи у обема зонама говора (Вукадиновић 1996: 93), што је, између осталог, илустровано и обликом *зълва*. Иако је судбина финалног *л* једна од кључних фонетских особина која говор Заплања дели на две зоне (Марковић 2000: 82), „сугласник *л* на крају слога, а у средини речи чува се у обема зонама“. Међу примерима који ову тврдњу поткрепљују забележен је и дијалекатски лик *зълва* (Марковић 2000: 83). Незамањен сонант *л* на крају речи и слога потврђен је и у истраживањима говора Горњег и Доњег Присјана (сврљишко-заплањски говорни тип), где су регистровани фонетски ликови *зълва* и *зълва*. Т. Милосављевић (2009: 446) запажа да истраживани говор у погледу ове језичке особености „остаје доследан стању какво је Белић забележио на почетку XX века, те се подудара са приликама у савременом говору Лужничког Заплања (Ћирић 1983: 34) са источне стране и Горњег Заплања (Марковић 2000: 81–83) са западне стране“. Рефлекс финалног *л* представља битну изоглосу у разграничавању сврљишко-заплањског и призренско-јужноморавског говорног типа у сокобањском крају. О томе сведочи и опис говора села Милушница, које територијално припада сврљишко-заплањском дијалекту, чувајући незамењено финално *л* у свим категоријама речи (Гмитровић 2008: 353). Међутим, аутор наводи да су на терену забележени облици *зълва* и *зълва*, напомињући да се облик *зълва* чешће употребљава, што није сагласно описаном језичком

стању. Овакви облици могу се тумачити секундарним продором замене *-л>-а* из суседних јужноморавских говора.

Потврду да се у тимочко-лужничким и сврљишко-заплањским говорима сонант *л* још увек добро држи на крају слога налазимо и у дијалекатским речницима: – *Ја сам имала само одну зълву, Раду* (Динић 2008: 218); – *Дејте сџм осџаила куде зълву* (Стојановић 2010: 276); – *Изорајџмо се са-зълву* (Стојановић 2010: 249); – *Зайџеко џри зълве девојџе и ја џи дарџ* (Златковић 2014: 312); – *Има две-зълве жџџене* (Златковић 2014: 250); – *Зълва је сесџра на младожџу* (Ћирић 2018: 268).

Насупрот приликама у тимочко-лужничким и сврљишко-заплањским говорима, где је ситуација у вези с финалним *л* прилично јасна, стање на призренско-јужноморавском терену далеко је комплексније.

Најпре, картографисани материјал и обимна литература сведоче да је незамењено финално *л* у унутрашњим слоговима именица потврђено и у говорима призренско-јужноморавског типа. Љ. Ћирић (1999: 93–94) истиче да се *л* добро „држи на апсолутном крају речи, али и у средини на крају слога“. У приложеној теренској грађи тражена именица *заова* потврђена је у облицима *зълва*, *зълва*. И у пчињском говору финално *л* на крају речи, као и на крају слога, а у средини речи, чува се у свим категоријама речи, изван радног глаголског придева м. р. једнине: *зълва* (Јуришић 2009: 97–98). Прешевски говор, такође, доследно чува *л* код свих врста речи, осим код радног глаголског придева. Тако је глас *л* на крају слога, а у средини речи потврђен и код именице *зълва* (Трајковић 2016: 378, 380).

Потврду да је незамењено финално *л* својина и призренско-јужноморавских говора проналазимо и у дијалекатским речницима: – *Сџарџа зълва ми је умрџла, а онај малџа још рабџџи у Немачко* (Жугић 2005: 102); – *Неџе џџи, џџерко, буде лџко, имаџи џџи дџвери и зълве* (Златановић 1998: 127).

Картографисане језичке чињенице показују да су у Алексиначком Поморављу, потом на југу Србије у пунктовима који се простиру од Лесковца до Врања, као и широм призренско-јужноморавског дијалекта на тлу јужне српске покрајине Косова и Метохије забележени облици: *зълва* и *зълва*. Међутим, познато је да лингвистичке карте доносе језичка факта на синхроном пресеку, али, будући да су језичке чињенице резултат процеса који су текли до тренутка бележења, лингвистичке карте различитим реализацијама појединих језичких датости које се проналазе на терену и фиксирају преко карата појашњавају и историјски развој језика. Тако су и истоветни облици у поменутиим зонама имали другачији историјски развој.

Судбина финалног *л* у унутрашњим слоговима речи у Алексиначком Поморављу разјашњена је констатацијом Н. Богдановића да се „на целом простору огледа контракција: -џ > -ал > -аа > -а; -ал > -аа > -а“, која је потврђена и у случајевима: *зџва, зџвичић, зџвичња* (Богдановић 1987: 110). Иако прегледана дијалектолошка литература не нуди такве информације, исти развој имали су и облици *зџва* и *зџва* потврђени на карти у пунктовима у околини Врања, Владичиног Хана и Лесковца. Оваквом стању кореспондира и податак из *Речника говора југа Србије*: – *Зџва ми се њуј годину одаде* (Златановић 2011: 145). Према наводи-ма С. Реметића (1996: 419), иако се судбина финалног *л* „чврсто веже за типичне представнике призренско-јужноморавске зоне“, дајући у већини случајева *-(j)а*, код већег броја именица *л* је остало незамењено на крају слога у унутрашњости речи и у српском призренском говору. Међутим, у богатом илустративном материјалу у вези с именицом *зџва* налазимо облике који су по постању исти као облици потврђени у Алексиначком Поморављу: – *А зџва гу нишито не знајаше; Зџвине гу деца дошле; Мојези зџве гу се нашло мушко* (Реметић 1996: 362, 486). И Р. Младеновић у вези са стањем финалног *л* у унутрашњим слоговима именица истиче да се призренски градски говор одликује скоро доследном заменом *л > (j)а* код именица и придева (Младеновић 1999: 448). Исти рефлекс имало је финално *л* и у говору села Гатња, надомак Урошевца, посведочен и у облику *зџва*. „Судбина овога гласа у начелу је призренско-јужноморавска, карактеристична за косовски и метохијски ареал, разликујући се тако од оне у суседном Сиринићу по одсуству сиринићке замене у унутрашњем слогу и финалном слогу именских речи“ (Младеновић 2013: 114, уп. Младеновић 1999: 453–456).

Свакако, најкомплекснији је развој облика *зџва* и *зџва* у шарпланинским говорима, који обухватају говоре Сретачке жупе, Сиринићке жупе и жупе Гора. Судбина финалног *л* оштро дистанцира шарпланинске говоре од јужнометохијских говора, везујући их за оближње македонске говоре, првенствено тетовски (Младеновић 1999: 447).

Будући да је Р. Младеновић (1999) дао детаљан приказ рефлекса финалног *л* у српским говорима на југозападу Косова и Метохије, осврнућемо се само на опште стање потврђено у студијама.

М. Павловић (1939: 80) као нарочиту особеност сретачког говора издваја доследну замену *л* на крају речи и на крају слога сугласником *в* (*-л > -џ > -в > -в*), и то у свим категоријама. Међутим, у примерима којим се илуструје присуство датива забележен је облик *зџ_аве* (Павловић 1939: 165). У вези с рефлексом *в* Р. Младеновић (2001: 199) појашњава да је „Промена *л* у *в* на крају слога настала у микроинова-

ционом огњишту шарских говора: сретечком, сиринићком, горанском⁴, с тим да је у сретечком и горанском говору свако $\dot{y}$ ($< л$) $> в$, док је у сиринићком појава захватила доследно само финално л у унутрашњим слоговима речи. Разматрана лексема *заова* у жупи Гора забележена је у облику *зџава* (Младеновић 2001: 144).⁴

Сем представљених рефлекса, типичних за дате дијалекатске структуре, у говору млађег становништва све се чешће може чути и промена финалног л у о. У том светлу, један од наших будућих задатака може бити да се судбина финалног л осмотри и са социолингвистичког аспекта праћењем нових појава у говору млађег нараштаја, који је под утицајем књижевног језика претрпео озбиљне промене.

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 1905: Александар Белић, *Дијалектии источне и јужне Србије*, Изабрана дела Александра Белића, књ. 9, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.
- Белић 2006: Александар Белић, *Историја српског језика*, Изабрана дела Александра Белића, књ. 4, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Богдановић 1979: Недељко Богдановић, Говори Бучума и Белог Потока, *Српски дијалектолошки зборник XXV*, Београд, 1–175.
- Богдановић 1987: Недељко Богдановић, Говор Алексиначког Поморавља, *Српски дијалектолошки зборник XXXIII*, Београд, 7–302.
- Вукадиновић 1996: Вилотије Вукадиновић, Говор Црне Траве и Власине, *Српски дијалектолошки зборник XLII*, Београд, 1–317.
- Гмитровић 2008: Јасмина Гмитровић, Говор села Милушинца (у Сокобањској котлини), *Српски дијалектолошки зборник LV*, Београд, 322–427.
- Динић 2008: Јакша Динић, *Тимочки дијалекатски речник*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Жугић 2005: Радмила Жугић, Речник говора јабланичког краја, *Српски дијалектолошки зборник LII*, Београд, 1–470.
- Златановић 1998: Момчило Златановић, *Речник говора јужне Србије*, Врање: Учитељски факултет.
- Златановић 2011: Момчило Златановић, *Речник говора југа Србије*, Врање: Аурора.
- Златковић 2014: Драгољуб, Златковић, *Речник њиројског говора*, 1–2, Београд: Службени гласник.

⁴ У илустративном материјалу којим се потврђују неке друге језичке особености у говору Горе, забележен је облик *зџава* (Младеновић 2001: 144).

- Ивић 1985: Павле Ивић, *Дијалектологија српскохрватског језика. Увод и шћокавско нарече*, Нови Сад: Матица српска.
- Јуришић 2009: Марина Јуришић, *Говор Горње Пчиње: гласови и облици*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Марковић 2000: Јордана Марковић, Говор Запања, *Српски дијалектолошки зборник XVII*, Београд, 7–307.
- Милорадовић 2007: Софија Милорадовић, Лексема *korlǎj и континуанти групе *tort на словенској језичкој територији, *Јужнословенски филолог LXIII*, Београд, 83–96.
- Милосављевић 2009: Тања Милосављевић, Говор села Присјана (Горњег и Доњег), *Српски дијалектолошки зборник LVI*, Београд, 383–558.
- Младеновић 1999: Радивоје Младеновић, IV Судбина -л на крају слога у српским говорима на крајњем југозападу Косова и Метохије, *Српски језик I/1–2*, Београд, 447–468.
- Младеновић 2001: Радивоје, Младеновић, Говор шарпланинске жупе Гора, *Српски дијалектолошки зборник XLVIII*, Београд, 1–606.
- Младеновић 2013: Радивоје Младеновић, *Говор јужнокосовског села Гаиње*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Павловић 1939: Миливој Павловић, Говор Сретечке Жупе, *Српски дијалектолошки зборник VIII*, Београд, 1–352.
- Реметић 1996: Слободан Реметић, Српски призренски говор I, *Српски дијалектолошки зборник XLII*, Београд, 318–611.
- СДА: *Српски дијалектолошки ајлас* (рукопис).
- Станојевић 1911: Маринко Станојевић, Северно-тимочки дијалекат, *Српски дијалектолошки зборник II*, Београд, 360–463.
- Стевановић 1986: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (грамаићки системи и књижевнојезичка норма). I. Увод, Фонетика, Морфологија*, Београд: Научна књига.
- Стојановић 2010: Радосав Стојановић, Црнотравски речник, *Српски дијалектолошки зборник LVII*, Београд, 9–1060.
- Танасић 2017: Срето Танасић, Призренско-тимочка дијалекатска област у Српском дијалектолошком зборнику, у: *Александар Белић – 110 година од њојаве Српског дијалектолошког зборника*, ур. Јордана Марковић, Ниш: Универзитет у Нишу и Филозофски факултет, 9–15.
- Томић 1984: Миле Томић, Говор Свиничана, *Српски дијалектолошки зборник XXX*, Београд, 7–265.
- Трајковић 2016: Татјана Трајковић, Говор Прешева, *Српски дијалектолошки зборник LXIII*, Београд, 277–577.
- Ћирић 1983: Љубисав Ћирић, Говор Лужнице, *Српски дијалектолошки зборник XXIX*, Београд, 7–119.
- Ћирић 1999: Љубисав Ћирић, Говори Понишавља, *Српски дијалектолошки зборник XLVI*, Београд, 7–262.

Ћирић 2018: Љубисав Ћирић, Лужнички речник, *Српски дијалектолошки зборник LVX*, Београд, 1–1166.

Ana R. Savić-Grujić

THE REFLEXES OF THE FINAL *-l* IN THEM LEXEME *ZAOVA* IN
THE SPEECH OF THE PRIZREN-TIMOK DIALECT ZONE

S u m m a r y

Based on a cartographic representation of various dialectical versions of the lexeme *zaova* in the Prizren-Timok dialect areal, the territorial distribution of the continuant sonant *-l* in a syllable-final position has been presented, an idiosyncrasy of this part of the Serbian linguistic territory. The material used in the study was excerpted from the material compiled for Volume I of the *Serbian Dialectological Atlas*, and further expanded by the use of relevant dialectic material from dictionaries from the same speech area. An overview of the monographic descriptions of the Prizren-Timok speech provided an abundance of data and enabled the precise overview of this linguistic facet.

Keywords: the Serbian language, the Prizren-Timok dialect area, linguo-geographic representation, final *-l*, the lexeme *zaova*.